

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПРИХОДЬКО Інна Володимирівна

УДК 811.111'42:821.111-1(71)

**ДИНАМІКА КОНЦЕПТУ *КАНАДА* В ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ
(на матеріалі канадських англійськомовних віршованих текстів
XVIII–XXI століть)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Херсон – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
НІКОНОВА ВІРА ГРИГОРІВНА,
Київський національний лінгвістичний
університет, завідувач кафедри англійської
філології і перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
БОНДАРЕНКО ЄВГЕНІЯ ВАЛЕРІЇВНА,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри англійської філології

кандидат філологічних наук, доцент
ДОЙЧИК ОКСАНА ЯРОСЛАВІВНА,
Прикарпатський національний університет
імені В. Стефаника,
доцент кафедри іноземних мов

Захист відбудеться «13» грудня 2018 р. о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.05 Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, пров. Інженера Корсакова, 46, корп. 5.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розісланий «14» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. О. Цапів

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація є дослідженням динаміки лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА, що здійснено шляхом семантико-когнітивного аналізу лексико-семантичних засобів його номінації у канадських англійськомовних віршованих текстах (далі КАВТ) XVIII–XXI століть.

В останні десятиліття спостерігається підвищення інтересу мовознавців до вивчення концепту як основоположного поняття когнітивної лінгвістики, що призвело до неоднозначності у визначенні самого феномену, структури концепту, а також виникнення низки підходів до його дослідження: логіко-семіотичного (Н. Д. Арутюнова, С. О. Аскольдов, А. П. Бабушкін, А. Вежбицька, Д. С. Лихачов, Ю. М. Лотман, Н. В. Слухай та ін.), лінгвокогнітивного (С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, М. Johnson, G. Lakoff та ін.), лінгвокультурологічного (С. Г. Воркачов, С. В. Волкова, В. І. Карасик, А. М. Приходько, Ю. С. Степанов та ін.), когнітивно-дискурсивного (О. М. Кагановська, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, І. С. Шевченко та ін.), поетико-когнітивного у дослідженні художніх концептів (Н. С. Болотнова, О. Я. Дойчик, В. А. Маслова, Ж. М. Маслова, Л. В. Міллер, В. Г. Ніконова, І. А. Тарасова, Н. Й. Четова, В. В. Щербицька та ін.).

У сучасних лінгвістичних студіях особливого значення набуває дослідження концептів у аспекті їх діахронічного розвитку (Є. В. Бондаренко, О. В. Ваховська, О. В. Гунькіна, Е. В. Довганюк, Г. В. Поліна, Л. В. Федорюк, Т. Д. Фоміна, А. В. Хренова, І. С. Шевченко, М. Н. Chang, M. Fabiszak, C. Gevaert, A. Hebda, M. M. Stanojević, H. Tissary, R. Trim та ін.), оскільки розуміння особливостей еволюції концептів допомагає не лише виявити і пояснити зміни, які відбулися у когнітивних ознаках концепту, але й розкрити соціокультурну інформацію, закодовану у ньому, охарактеризувати стан досліджуваного феномену на сучасному етапі й, за необхідності, спрогнозувати тенденції його подальшого розвитку.

Актуальність дисертації зумовлено загальним спрямуванням досліджень із когнітивної лінгвістики на виявлення креативних механізмів формування художніх концептів, які зумовлюються специфікою ідіостилу поета. Питання розвитку державності Канади, що є значущим у канадській поезії у плані його вираження, є недостатньо висвітленим у сучасних когнітивних розвідках із художньої семантики, що посилює актуальність обраної теми. Особливої важливості набуває вивчення концепту КАНАДА, зокрема його динаміки у КАВТ, у ракурсі історичного розвитку Канади, розкриття глибинних механізмів формування концепту КАНАДА та визначення його актуальності для сучасної канадської культури.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація відповідає профілю досліджень, які проводяться на факультеті іноземної філології Херсонського державного університету в межах наукової теми: «Лінгвокогнітивні і комунікативно-прагматичні аспекти дослідження мовно-мовленневих одиниць сучасної англійської мови» (державна реєстрація №0110U002453) кафедри англійської мови та методики її викладання (тему дисертації затверджено (протокол № 5 від 25.01.2016 р.) і уточнено (протокол № 10 від 26.03.2018 р.) на засіданні Вченої ради Херсонського державного університету).

Мета – встановлення історичної варіативності лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА як складника поетичної картини світу у КАВТ XVIII–XXI ст.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– обґрунтувати теоретико-методологічні засади вивчення художніх концептів як складників поетичної картини світу у віршованих текстах і надати тлумачення базових понять;

– розробити методіку комплексного аналізу динаміки лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА в поетичній картині світу у КАВТ XVIII–XXI ст., на основі методологічних засад лінгвопоетичної і лінгвокогнітивної парадигм;

– виявити і систематизувати лексико-семантичні засоби вербалізації концепту КАНАДА в КАВТ XVIII–XXI ст.;

– розкрити зумовленість номінативного простору концепту КАНАДА історичними подіями у Канаді протягом XVIII–XXI ст.;

– сконструювати концепт КАНАДА як двокомпонентну модель, сформовану чуттєво-поняттєвим та образним складниками;

– простежити тенденції діахронічного варіювання лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА шляхом виокремлення інваріантних і діахронічно варіативних лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА, вербалізованих у КАВТ в XVIII–XXI ст.

Об'єкт дослідження – концепт КАНАДА, репрезентований у КАВТ XVIII–XXI ст. лексико-семантичними засобами.

Предмет вивчення – історична варіативність лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА як складника поетичної картини світу у КАВТ XVIII–XXI ст.

Матеріалом дослідження слугує корпус канадської англійськомовної поезії, аналіз якої починається з XVIII століття й закінчується початком XXI ст. Аналізований корпус нараховує 183 КАВТ XVIII–XXI ст. загальним обсягом 26,07 ум. стор., із яких методом суцільної вибірки отримано 1537 лексико-семантичних засобів номінації концепту КАНАДА для їх семантико-когнітивного аналізу.

Методика дослідження визначаються метою та завданнями роботи і передбачає застосування інструментарію **методів і прийомів** лінгвопоетичної і лінгвокогнітивної наукових парадигм у поєднанні із *дискурс-аналізом* і загальнонауковими (*індукція, дедукція, спостереження, опис, систематизація і зіставлення*) та емпірико-теоретичними (*аналіз, синтез*) методами.

Використання методу *дискурс-аналізу*, зокрема методу *культурно-історичного аналізу*, уможливило визначення особливостей соціально-історичного контексту (стадій становлення канадської державності, соціально-історичного та культурного фону), який впливав на когнітивну діяльність поетів і накладав свій відбиток на тематику, проблематику, вираження поетами власних симпатій та антипатій до зображуваного при створенні КАВТ. Шляхом застосування *літературознавчого аналізу* окреслено загальний обсяг матеріалу дисертаційного дослідження, визначено кількість та обсяг текстів різних історичних періодів. Методологічна база лінгвопоетичного аналізу представлена такими методами і прийомами, як: *інтерпретаційно-текстовий* і *контекстуальний* аналіз – для виокремлення з КАВТ лексико-семантичних засобів номінації концепту КАНАДА; *семантичний*,

компонентний і *лінгвостилістичний* аналіз – для визначення семного складу вербальних репрезентантів концепту і їх класифікації залежно від наявності / відсутності семантичної транспозиції у їхньому значенні на групу засобів прямої номінації, яка включає засоби субстантивної й атрибутивної прямої номінації, і групу засобів образної (тропеїчної) номінації, також розподілених за типом семантичного зсуву. Методологічну базу лінгвокогнітивної наукової парадигми представлено методикою *ідентифікації художніх концептів* і методом *фреймового моделювання* для визначення художніх концептів-слотів з метою конструювання фрейму чуттєво-поняттєвого складника концепту КАНАДА. Методологічний інструментарій теорії концептуальної метафори застосовано для реконструкції концептуальних метафор, що формують образний складник концепту КАНАДА. На всіх етапах аналізу здійснюється *діахронічне зіставлення* лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА з метою виявлення його історичної динаміки, що унаочнюється *кількісними* параметрами вербалізації і концептуалізації досліджуваного феномену.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що у роботі *вперше*:

- розв’язано проблему вербальної репрезентації національно-культурного й індивідуально-авторського знання про канадську державу у КАВТ XVIII–XXI ст.;
- визначено різні типи номінативних засобів репрезентації концепту КАНАДА на основі їх лексико-граматичних і семантичних характеристик;
- встановлено зумовленість номінативного простору концепту КАНАДА історичними подіями XVIII–XXI ст.;
- реконструйовано національно-культурне знання про канадську державу, акумульоване у чуттєво-поняттєвому складнику концепту КАНАДА, сформованому 11-ма художніми концептами-слотами, які ідентифіковано шляхом семантико-асоціативного аналізу лексичних засобів прямої номінації концепту КАНАДА, і виявлено тенденції його діахронічного варіювання залежно від історичного етапу розвитку Канади;
- розкрито специфіку авторського поетичного осмислення канадської державності, закодованого в образному складнику концепту КАНАДА, який змодельовано як набір концептуальних метафор, сконструйованих шляхом семантико-асоціативного аналізу засобів образної (тропеїчної) номінації концепту КАНАДА, і визначено особливості його історичного варіювання;
- виокремлено інваріантні та діахронічно варіативні лінгвокогнітивні ознаки концепту КАНАДА, реалізовані в КАВТ протягом XVIII–XXI ст.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що дослідження історичного варіювання лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА є певним внеском у когнітивно-дискурсивну парадигму лінгвістичних досліджень, теорію номінації (виявлення лексико-граматичних і семантичних особливостей засобів мовної об’єктивації концепту КАНАДА у КАВТ), лінгвостилістику (розкриття ролі образних засобів номінації концепту КАНАДА у КАВТ), лінгвокогнітологію (реконструкція художніх концептів-слотів, які формують чуттєво-поняттєвий складник концепту КАНАДА), когнітивну теорію образності (моделювання концептуальних метафор, що є у підґрунті словесних поетичних образів), когнітивне моделювання (конструювання чуттєво-поняттєвого й образного складників концепту КАНАДА), історичний напрям

лінгвокогнітивних досліджень (виявлення тенденцій діахронічного варіювання чуттєво-поняттєвого й образного складників концепту КАНАДА залежно від історичного етапу розвитку канадської державності).

Практична цінність отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання в таких теоретичних курсах, як: лексикологія англійської мови (розділи «Лексична семантика», «Синонімія»), стилістика англійської мови (розділи «Стилістична семасіологія», «Поетичні тропи і фігури мовлення», «Стилістична лексикологія»), інтерпретація художнього тексту, у спецкурсах із лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, історичної лінгвоконцептології, у наукових дослідженнях студентів і аспірантів з інтерпретації художнього тексту.

Апробацію результатів дослідження здійснено на конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії» (Львів, 2016), «Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку» (Одеса, 2017), «Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine» (Люблін, 2017), «Комунікативний дискурс у полікультурному просторі» (Миколаїв, 2017), «Лінгвістика XXI століття: здобутки та перспективи» (Херсон, 2017), «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кропивницький, 2018); *всеукраїнських*: «Роль іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей у сучасному освітньо-професійному середовищі» (Херсон, 2016), «Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі» (Суми, 2017).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 13-ти одноосібних публікаціях автора: у наукових фахових виданнях України – 6 (3,17 др. арк.), у зарубіжних виданнях – 1 (0,33 др. арк.), у інших виданнях – 1 (0,6 др. арк.), а також у збірниках матеріалів конференцій – 5 (1,08 др. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 5,18 др. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів із висновками і списками використаної літератури, списками словників, довідкової літератури і джерел ілюстративного матеріалу до кожного з розділів, висновків і додатків. Повний обсяг дисертації становить 332 сторінки, із них 191 – основного тексту, у тому числі 23 таблиці і 7 рисунків. Бібліографія містить 500 джерел, із них 406 позицій – праці вітчизняних і зарубіжних авторів, 94 позиції з яких іноземними мовами, 3 позиції – лексикографічні джерела і 91 позиція – джерела ілюстративного матеріалу.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його предмет, мету й завдання, схарактеризовано матеріал і застосовані методи аналізу, сформульовано перелік положень, що виносяться на захист, розкрито новизну одержаних результатів, їхнє теоретичне і практичне значення, зазначено структуру й обсяг дисертації, надано дані про апробацію основних положень дисертації та публікації.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження художніх концептів у віршованому тексті**» викладено теоретичні положення щодо ключових понять, а саме: «поетична комунікація», «поетична картина світу», «художній концепт»; встановлено

кореляцію таких понять, як «мовна картина світу», «концептуальна картина світу», «художня картина світу» і «поетична картина світу»; «вербалізований концепт», «концепт культури» і «художній (текстовий) концепт»; узагальнено підходи до дослідження художніх концептів як складників поетичної картини світу.

Комунікативна спрямованість є невід'ємною рисою будь-якого тексту (Н. С. Болотнова, І. М. Колегаєва, Ю. Й. Левін, В. О. Самохіна, О. О. Селіванова). Особливий характер комунікація має у межах художнього (Ю. М. Лотман, Р. О. Якобсон), зокрема віршованого (О. С. Маріна), тексту, оскільки у порівнянні з нехудожніми комунікативний акт, реалізований у художньому тексті, окрім основної функції повідомлення інформації, також транслює творчий задум автора, виражає його емоції, думки, уявлення, оцінки тощо. У художньому тексті експліцитно або імпліцитно виражені авторські інтенції допускають множинність інтерпретацій інформації (А. Ю. Булюбаш, Г. О. Винокур, О. П. Воробйова, М. О. Тарасова, М. Freeman). Оскільки віршований текст є особливим типом організації художнього мовлення, який завдяки своїй складній структурі в обмеженому обсязі може передавати значний діапазон інформації, комунікація, реалізована у ньому, є більш складним явищем порівняно з прозовим (С. Ф. Гончаренко, Є. Г. Еткінд, Ю. Й. Левін, Ю. М. Лотман, О. С. Маріна, Ю. Б. Орлицький). У віршованому тексті можлива реалізація двох видів комунікації: внутрішньої (між персонажами твору) і зовнішньої (між автором і читачем) (М. Ф. Алефіренко, Л. Р. Безугла, Ю. М. Лотман). Остання характеризується як особистісна, асинхронна (А. Л. Палійчук), непряма дистантна (І. І. Чумак-Жунь). Результат поетичної комунікації характеризується своєю неоднозначністю, що зумовлено суб'єктивністю інформації, що передається, і різним рівнем дискурсивної компетентності реципієнтів (М. Ф. Алефіренко, Н. Б. Попова).

У межах теорії когнітивної поетики віршований текст розглядається як продукт індивідуальної творчої свідомості, що відображає специфіку художнього мислення його творця, його індивідуально-авторську картину світу, особливості суб'єктивного й об'єктивного поетичного мислення (Л. І. Белехова, Ю. В. Казарін, Ж. М. Маслова).

Для дослідження ментальної основи художньої мови віршованих текстів представники когнітивної лінгвістики у межах теорії мовної картини світу виділяють окремих її різновид – поетичну (художню) картину світу (В. П. Белянін, Л. О. Бутакова, Н. П. Копцева, В. А. Маслова, Ж. М. Маслова, В. Г. Ніконова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін), яка має ряд характерних рис, до яких відноситься її суб'єктивність, емоційна домінанта, я-ценричність, фрагментарність, динамічність, мінливість, культурологічна сутність, наповнення символами й образами, авторськими естетичними оцінками змальованих явищ. Поетична картина світу формується системою художніх концептів (С. О. Аскольдов, Н. С. Болотнова, Ж. М. Маслова, В. А. Маслова, Л. В. Міллер, В. Г. Ніконова, І. А. Тарасова, І. І. Чумак-Жунь), вербалізованих в окремому віршованому тексті поета або у його творчості загалом. Художній концепт у когнітивній поетиці трактується як цілісне індивідуально-авторське утворення, у якому відображено власні почуття, уявлення, емоції, вольові акти, змісти автора, відмінні від загальномовних (В. Г. Ніконова). Художній концепт відрізняється від концептів культури або мовних концептів за декількома параметрами

(Н. С. Болотнова, О. Я. Дойчик, Ж. М. Маслова, В. Г. Ніконова): за змістом (репрезентує специфіку саме авторського світосприйняття), способом експлікації (об'єктивується у поетичних текстах мовними одиницями лише з емоційно-експресивною й оцінною семантикою, які формують певний образ), за обсягом (може включати, окрім поняттєвого й образного складників, смисловий, символічний, ціннісний, оцінний, етнокультурний), за історичною мінливістю змісту (фіксований, але може варіюватися).

Історична мінливість змісту концепту (Є. В. Бондаренко, О. В. Ваховська, Ю. О. Готлан, Е. В. Довганюк, Н. А. Олійник, Г. В. Поліна, Н. Ю. Субірка, Л. В. Федорюк, А. В. Хренова, І. С. Шевченко, М. Н. Chang, М. Fabiszak, С. Gevaert, А. Hebda, М. М. Stanojević, Н. Tissary, R. Trim) проявляється у процесі його еволюції у зміні таких його лінгвокогнітивних ознак, як структура, характер і набір зовнішніх зв'язків, ієрархічний статус і значущість у складі концептосфери, варіативність вербальних засобів його репрезентації під впливом екстралінгвальних чинників (культури, соціуму тощо).

У другому розділі «**Методологічне підґрунтя дослідження художніх концептів у віршованому тексті**» визначено методологічну базу, яка охоплює методи культурно-історичного, літературознавчого, лінгвістичного і концептуального аналізу; розроблено методику поетапного аналізу динаміки концепту КАНАДА в КАВТ XVIII–XXI ст., яка базується на методологічних засадах поетико-когнітивного аналізу художнього тексту.

Концепт КАНАДА, репрезентований у КАВТ, представляє собою двокомпонентне комплексне утворення, який поєднує у собі риси художнього, культурного і топонімічного концепту. Методика вивчення його динаміки передбачає шість етапів.

На першому етапі дослідження, поряд із використанням загальнонаукових методів *індукції* і *дедукції*, емпірико-теоретичних методів *аналізу* і *синтезу*, ключовими є методи *дискурс-аналізу*, зокрема метод *культурно-історичного аналізу*, завдяки якому визначено основні стадії становлення державності в Канаді: період європейської колонізації Канади (до 1867 р.), період Конфедерації (1867–1930 рр.), період незалежності (1931 р. – сьогодні); надано характеристику соціально-історичного та культурного фону в Канаді протягом XVIII–XXI ст., що слугувало екстралінгвальним чинником осмислення поетами Канади як держави в КАВТ.

На другому етапі за допомогою загальнонаукових методів *спостереження*, *опису*, *систематизації* і *зіставлення* та спеціальних методів літературознавства виявлено закономірності розвитку канадської поезії XVIII–XXI ст., охарактеризовано основні літературні течії (сентименталізм і романтизм, модернізм і постмодернізм), які впливали на поетичне світобачення канадських поетів та осмислення ними процесу становлення Канади як держави, що втілено у КАВТ. У результаті застосування *літературознавчого аналізу* визначено кількість та обсяг текстів у відповідні історичні періоди: період європейської колонізації Канади (до 1867 р.) – 20 КАВТ (10,93 ум. стор.), період Конфедерації (1867–1930 рр.) – 85 КАВТ (9,2 ум. стор.), період незалежності (1931 р. – сьогодні) – 78 КАВТ (6 ум. стор.).

На третьому етапі за допомогою *інтерпретаційно-текстового* і *контекстуального аналізу* 183-х КАВТ виявлено 1537 засобів лексико-семантичної

номінації концепту КАНАДА. Оскільки концепт КАНАДА, поєднуючи у собі риси культурного і топонімічного концепту, структурує інформацію про Канаду як країну, тобто «політичне, національне, соціальне, культурне, господарське співтовариство, організоване державою на певній території» (М. П. Мальська), його вербальними репрезентантами вважалися такі лексико-семантичні засоби, які характеризують Канаду як фізико-географічний, територіальний, демографічний, суспільно-політичний, історико-культурний феномен.

На четвертому етапі за допомогою методів *стилістичного, семантичного і компонентного* аналізу описано й класифіковано виокремлені засоби лексико-семантичної номінації концепту КАНАДА залежно від наявності / відсутності семантичної транспозиції у їхньому значенні.

На цьому ж етапі шляхом використання емпірико-теоретичних методів *аналізу і синтезу* відстежено динаміку, тенденції і частотність уживання виявлених засобів прямої і образної номінації в діяchronії, а саме: описано історико-політичні і літературознавчі чинники, які вплинули на вибір авторами засобів номінації на певному етапі розвитку канадської державності, а також класифіковано всі досліджувані номінативні одиниці за тематичним критерієм.

На п'ятому етапі із застосуванням методики *ідентифікації художніх концептів* (В. Г. Ніконова), що враховує семантичні або асоціативні зв'язки між іменем художнього концепту (далі ХК) і його мовними репрезентантами, ідентифіковано 11 ХК.

Семантичні зв'язки встановлюються між імовірним іменем ХК і засобами прямої субстантивної або атрибутивної номінації, які виражаються:

1) таким самим словом, що й імовірне ім'я ХК, наприклад, ХК CLIMATE у фрагменті КАВТ *'Tis true, that in this climate rude / The mind resolved may happy be / And may with toil and solitude / Live independent and be free* (J. Stansbury);

2) однокореневим з імовірним іменем ХК словом, що належить до іншої частини мови, наприклад, ХК CULTURE 'КУЛЬТУРА' у фрагменті КАВТ: *Are we going to let our cultural life be run by / ABC / NBC / CBS / PBS?* (E. Farkas);

3) словом, пов'язаним із імовірним іменем ХК різними семантичними відношеннями, наприклад, гіперо-гіпонімічними у фрагменті КАВТ – *The wond'ring trav'ler finds a milder clime / Where mingling with the pine's unfading green / The wither'd foliage of the oak's tree's bough / And elm, and maple's leafless sprays are seen / And spreading beech, and spiry poplars grow / And many youngling plant rears its light stem below* (A. Knight) – завдяки функціонуванню у його межах іменників *pine* 'сосна', *oak* 'дуб', *elm* 'в'яз', *maple* 'клен', *beech* 'бук', *poplar* 'тополя', *plant* 'рослина', стає можливою ідентифікація ХК FLORA 'ФЛОРА'.

Асоціативні зв'язки встановлюються між імовірним іменем ХК і засобом образної номінації, наприклад, ХК CANADA STATUS 'СТАТУС КАНАДИ' ідентифіковано у фрагменті віршованого тексту – *BROTHERS awake! There are traitors around us / Seeking their country and ours to betray / Striving to sever the links that have bound us / To dear Mother England for many a day* (E. Huntington) – шляхом образного асоціативного осмислення метафори *the links that have bound us to dear Mother England* 'узи, що пов'язують нас з дорогою матір'ю Англією'.

Ідентифіковані у такий спосіб 11 ХК слугують концептами-слотами для фреймового моделювання чуттєво-поняттєвого складника концепту КАНАДА. Їх аранжування у складі трьох фреймів, змодельованих для трьох історичних періодів, варіюється залежно від історичного етапу розвитку Канади протягом XVIII–XXI ст., відтворюючи етнокультурні уявлення канадців про їх рідну країну.

На шостому етапі дослідження застосовано методологічний інструментарій теорії концептуальної метафори для реконструкції концептуальних метафор з урахуванням семантичних або асоціативних зв'язків, наприклад, у фрагменті КАВТ *O may our land of maple green / The land of lake and river / The brightest gem in Britain's crown / Be British blue for ever* (A. McLachlan) використання словесно-поетичного образу *the brightest gem in Britain's crown* 'найяскравіший дорогоцінний камінь в британській короні' дозволяє реконструювати концептуальну метафору CANADA IS A PRECIOUS THING 'КАНАДА Є ДОРОГОЦІННІСТЬ'.

З метою розкриття тенденцій історичного варіювання лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА на усіх етапах дослідження використовується *порівняльний* аналіз, а саме *діахронічне зіставлення* виявлених лінгвокогнітивних ознак досліджуваного концепту з метою визначення історично інваріантних і варіативних, і *кількісні підрахунки* для встановлення варіювання кількісних параметрів вербалізації і концептуалізації досліджуваного феномену і їх історичної динаміки.

У третьому розділі «**Номінативний простір концепту КАНАДА в канадських англійськомовних віршованих текстах XVIII–XXI століть**» запропоновано класифікації засобів лексико-семантичної номінації концепту КАНАДА за лексико-граматичним і семантичним критеріями; охарактеризовано діахронічну мінливість номінативного простору концепту КАНАДА, репрезентованого у КАВТ, що зумовлено історичними подіями в Канаді протягом XVIII–XXI ст.

Виявлені 1537 засобів лексико-семантичної номінації концепту КАНАДА з урахуванням наявності / відсутності семантичної транспозиції у їх значенні розподілено у 2 групи: 1) засоби прямої номінації (1261 лексична одиниця (далі ЛО), 82%) – слова або словосполучення, які номінують Канаду, її частини, ознаки або властивості без семантичної транспозиції і є зрозумілими незалежно від контексту, наприклад: *We bask in the sunshine of the freedom today / And sing "Our Dominion forever!"* (R. Awde); 2) засоби образної номінації (276 ЛО, 18%), які визначають або характеризують Канаду в її історичному розвитку опосередковано, із семантичною транспозицією, наприклад: *Dear Canada, my home! <...> I hail thee, first-born of the sons of France* (J. Gahan).

У відповідності до значення та функцій засоби прямої номінації (далі ЗПН) концепту КАНАДА у КАВТ розподілено за лексико-граматичними параметрами на засоби прямої субстантивної й атрибутивної номінації. Субстантивні ЗПН концепту КАНАДА представлено іменниками, які розподілено на загальні (апелятиви – 547 ЛО, 77,2%) і власні (оніми – 145 ЛО, 20,5%) назви, і займенниками (17 ЛО, 2,3%).

Субстантивні ЗПН реалізують у КАВТ дві функції:

А. Ідентифікуючу функцію, яку виконують:

– **апелятиви** – 13 ЛО у 564-х контекстних реалізаціях (далі КР), які спрямовані на позначення її статусу на різних етапах розвитку, наприклад: *Who sneers she's but a colony / No national spirits there* (N. Davin);

– **оніми** – 12 ЛО (380 КР), які позначають: безпосереднє найменування Канади, наприклад: *O Canada! Adopted land of mine / Accept this humble tribute of my song* (J. Gahan); адміністративно-територіальні одиниці Канади, наприклад: *Around the Hudson Bay, then curled up north / Through Manitoba and Saskatchewan / To Great Slave Lake* (E. Pratt) або окремі поселення і колонії, які існували на території Канади у XVIII–XIX століттях і пізніше увійшли до її складу, наприклад: *Then blest Acadia! Ever may thy name / Like hers, be graven on the rolls of fame* (O. Goldsmith);

– **займенники** – 10 ЛО (211 КР), основною функцією яких є **субститутивна** (заміна іменникових ЗПН для запобігання тавтології), а їх функціонування в ролі мовного засобу об'єктивації концепту є ситуативним і залежить від співвіднесеності з референтом-іменником і певним контекстом, за межами якого вони втрачають свою номінативну роль, наприклад: *I believe in Canada / I love her as my home* (F. Scott).

Б. Релятивну функцію, яку виконують:

– **апелятиви** – 324 ЛО (2977 КР), які актуалізують ознаки, властивості або характеристики Канади і здатні передавати широкий спектр додаткової усебічної інформації про неї, позначаючи її ландшафт (33 ЛО, 675 КР), внутрішньо- або зовнішньополітичні конфлікти (36 ЛО, 371 КР), населення (38 ЛО, 352 КР), духовні, моральні ідеали і цінності канадського суспільства (38 ЛО, 314 КР), клімат (20 ЛО, 244 КР), фауну (33 ЛО, 194 КР), культуру (35 ЛО, 162 КР), органи або представників влади (29 ЛО, 155 КР), флору (16 ЛО, 151 КР), умови життя населення (24 ЛО, 136 КР), державну і національну символіку (10 ЛО, 131 КР), економіку та її інфраструктуру (14 ЛО, 94 КР), наприклад, про державну і національну символіку Канади йдеться у фрагменті КАВТ *Let the maple leaf and beaver / Be our union badge forever* (J. Colgan);

– **оніми** – 87 ЛО (474 КР), які позначають державу-метрополію (10 ЛО, 160 КР), природні ресурси (31 ЛО, 149 КР), історичних діячів (16 ЛО, 93 КР), місця, де відбувалися важливі історичні події (8 ЛО, 40 КР), представників державної влади (9 ЛО, 23 КР), діячів культури, персонажів літературних творів (12 ЛО, 13 КР), наприклад, у фрагменті *How shall we speak of Canada / Mackenzie King dead?* (F. Scott) йдеться про представника державної влади Канади.

Атрибутивні ЗПН у КАВТ представлено складними мовними структурами з ядром, вираженим субстантивним ЗПН концепту КАНАДА, і однією або декількома граматично залежними від нього частинами мови (іменником, прикметником, дієприкметником теперішнього або минулого часу, числівником), які характеризують ставлення до Канади (102 ЛО, 289 КР), канадців як окрему націю (44 ЛО, 182 КР), природу і ландшафт (50 ЛО, 158 КР), кліматичні умови (22 ЛО, 93 КР), корінне населення (28 ЛО, 86 КР), історичних діячів (15 ЛО, 83 КР), іммігрантів (25 ЛО, 79 КР), географічне розташування Канади (9 ЛО, 68 КР), її територіальний розмір (7 ЛО, 55 КР), умови життя перших європейських переселенців на території сучасної Канади (12 ЛО, 40 КР), ставлення до влади або окремих політичних діячів (13 ЛО, 26 КР),

культуру (12 ЛО, 22 КР), наприклад, про територіальний розмір Канади йдеться у фрагменті: *This will be our ensign ever / In our broad Canadian land* (E. Nelson).

Засоби образної номінації (далі ЗОН) концепту КАНАДА є різними видами тропів, які втілюють поетичне уявлення про Канаду у різних її проявах.

Провідним ЗОН у КАВТ XVIII–XXI ст. є **метафора** (162 ЗОН, 233 КР), яку у дослідженні розподілено відповідно до:

– **морфологічного принципу** з урахуванням частиномовної приналежності головного компонента метафори на іменникові (85 ЗОН, 151 КР), наприклад: *O Canada! <...> Our Fatherland, Our Motherland!* (R. Weir), і дієслівні (77 ЗОН, 82 КР), наприклад: *This land stares at the sun in a huge silence / Endlessly repeating something we cannot hear* (F. Scott);

– **синтаксичного принципу** з урахуванням типу конструкції, яка реалізує метафору у мовленні, виокремлено однослівні метафори (72 ЗОН, 117 КР), наприклад: *Canada! Mother! Our homage to thee!* (H. Boulton), метафори-словосполучення (64 ЗОН, 95 КР), наприклад: *They counted neither cost nor danger, spurned / Defections, treasons, spoils <...> This Christian commonwealth, God's gift, to keep* (W. Kirby), метафори-речення (26 ЗОН, 21 КР), наприклад: *Then rose the West for his coming, pulsed the warm blood in her veins / Decked she her hillsides with beauty* (T. Browne);

– **семантичного принципу**, що передбачає визначення тематичного спрямування слова, словосполучення або речення, які мають метафоричне значення, на предметні метафори (38 ЗОН, 45 КР), наприклад: *Canada, Canada, loyal and free! / Gem in Britannia's crown ever to be* (H. Boulton), анімалистичні (11 ЗОН, 18 КР), наприклад: *Let the wolf growl / The lion's whelp is undismayed* (N. Davin), антропоморфні (113 ЗОН, 170 КР), наприклад: *Smile upon us, Canada!* (I. MacKay).

Другим за кількісними показниками ЗОН концепту КАНАДА в КАВТ є **епітет** (67 ЗОН, 124 КР), який класифіковано відповідно до декількох параметрів:

– за **структурою** епітети розподілено на прості (моноосновні) (59 ЗОН, 111 КР), наприклад, *God bless our noble Canada!* (E. Dewart), і складні (поліосновні) (8 ЗОН, 13 КР), наприклад, *O Child of Nations, giant-limbed* (Ch. Roberts);

– за **семантикою** – на анімістичні (63 ЗОН, 113 КР), наприклад, *Of thee I sing, O happy land / My own Canadian home!* (E. Nelson), й предметні (4 ЗОН, 11 КР), наприклад, *This land <...> not written on by history* (F. Scott);

– за **частиною мови** розмежовано епітети, виражені прикметниками (43 ЗОН, 87 КР) і дієприкметниками теперішнього або минулого часу (24 ЗОН, 37 КР), наприклад: *Oh! diamond-dusted hills / Oh! glassy, glistening rills* (F.E.P.P.);

– за **місцем у реченні** виділено епітети, які знаходяться у препозиції до означуваного слова (49 ЗОН, 99 КР), наприклад, *Shun the Tory, Grit and Fenian / Who would blast our young dominion* (J. Colgan), постпозиції (18 ЗОН, 25 КР), наприклад, *Canada faithful!* (G. Johnson), або у двох зазначених позиціях, наприклад, *A new-born nation shall at once appear / Thou feeble, its importance never doubt* (Toronto Boy).

Метонімічні ЗОН концепту КАНАДА (16 ЗОН, 31 КР) залежно від типу зв'язку між прямим і переносним значенням поділяються на локальні (12 ЗОН, 20 КР), наприклад: *God save our Queen, and heaven bless / The Maple Leaf forever!* (A. Muir) і

атрибутивні (4 ЗОН, 11 КР), наприклад, *Yet Ocean unto Ocean cries! / <...> We front the sun – behind us lies / The mystery of the unconquered North!* (Ch. Mair).

У **образних порівняннях** (10 ЗОН, 10 КР) об'єктом порівняння є Канада, суб'єктом, у більшості випадків, є неживий предмет, явище, значно рідше – жива істота, у той час як підстава для порівняння варіюється, наприклад, у фрагменті *This is the land! <...> Bent like a shield between the silver seas* (D. Scott) Канада як суб'єкт порівняння позначена словом *land* 'країна', об'єктом порівняння є предмет – *shield* 'щит', а підставою – форма щита й обриси Канади на географічних картах.

Суб'єктивне сприйняття й оцінка канадськими англійськомовними поетами навколишньої дійсності і подій виражається у варіативності контекстної репрезентації засобів лексико-семантичної номінації концепту КАНАДА у КАВТ, що підтверджується їх кількісними підрахунками. Так, у КАВТ **першого періоду** серед ідентифікуючих ЗПН концепту КАНАДА переважають апелятиви, найпоширенішими з яких є *country* і *land*. Лише на цьому етапі для номінації Канади вживається ЛО *region*, а ідентифікуючий онім *Canada* – малопоширений. Серед релятивних субстантивних і атрибутивних ЗПН найбільш частотними є ЛО, які позначають природні умови на канадській території і умови життя населення на ній. Серед ЗОН концепту КАНАДА найбільш поширеними є епітети, які, у більшості випадків, мають анімістичне спрямування. Протягом **другого періоду** в групі ідентифікуючих субстантивних ЗПН концепту КАНАДА з'являються ЛО, які відображають новий статус канадської держави (наприклад, *commonwealth* 'державна співдружність', *dominion* 'домініон', *confederation* 'конфедерація'), а онім *Canada* стає найбільш уживаним. Серед інших ЗПН провідне місце посідають ЛО, які позначають природні умови, суспільство, воєнно-політичну обстановку в Канаді і за її межами. Основним ЗОН концепту КАНАДА є антропоморфна метафора. У КАВТ **третього періоду** з-поміж ідентифікуючих субстантивних ЗПН найпоширенішим залишається онім *Canada*. З ужитку виходе значна кількість ідентифікуючих апелятивів (наприклад, *colony* 'колонія', *confederation* 'конфедерація', *dominion* 'домініон'), які втратили свою актуальність після отримання Канадою незалежності. В групах релятивних субстантивних і атрибутивних ЗПН основоположне місце посідають ЛО на позначення державної влади, суспільства і природи. Найчастотнішим ЗОН концепту КАНАДА, як і у КАВТ попереднього періоду, залишається метафора, яка має антропоморфний або предметний характер.

У четвертому розділі «**Історична варіативність когнітивної структури концепту КАНАДА в канадських англійськомовних віршованих текстах XVIII–XXI століть**» простежено специфіку національно-культурного знання про канадську державу, яке акумульовано у чуттєво-поняттєвому складнику концепту КАНАДА, й поетично осмисленого уявлення про канадську державність, яке закодовано у наборі концептуальних метафор, що формують образний складник досліджуваного концепту; виявлено інваріантні та діахронічно варіативні лінгвокогнітивні ознаки поняттєво-чуттєвого й образного складників концепту КАНАДА у трьох синхронних зрізах, реалізовані в КАВТ у досліджувані історичні періоди протягом XVIII–XXI ст.

Фреймове моделювання чуттєво-поняттєвого складника концепту КАНАДА, сформованого 11-ма ХК-слотами, які реконструйовано шляхом семантико-

когнітивного аналізу субстантивних і атрибутивних ЗПН концепту КАНАДА у КАВТ, ілюструє об'єктивну інформацію стосовно чуттєво-наочної конкретності реальних об'єктів дійсності або понять про духовні, моральні, естетичні ідеали і цінності тощо, укорінені у канадському англійськомовному суспільстві XVIII–XXI ст. Історичне варіювання лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА полягає у зміні пріоритетів у ієрархії ХК на різних етапах становлення канадської державності (рис. 1).

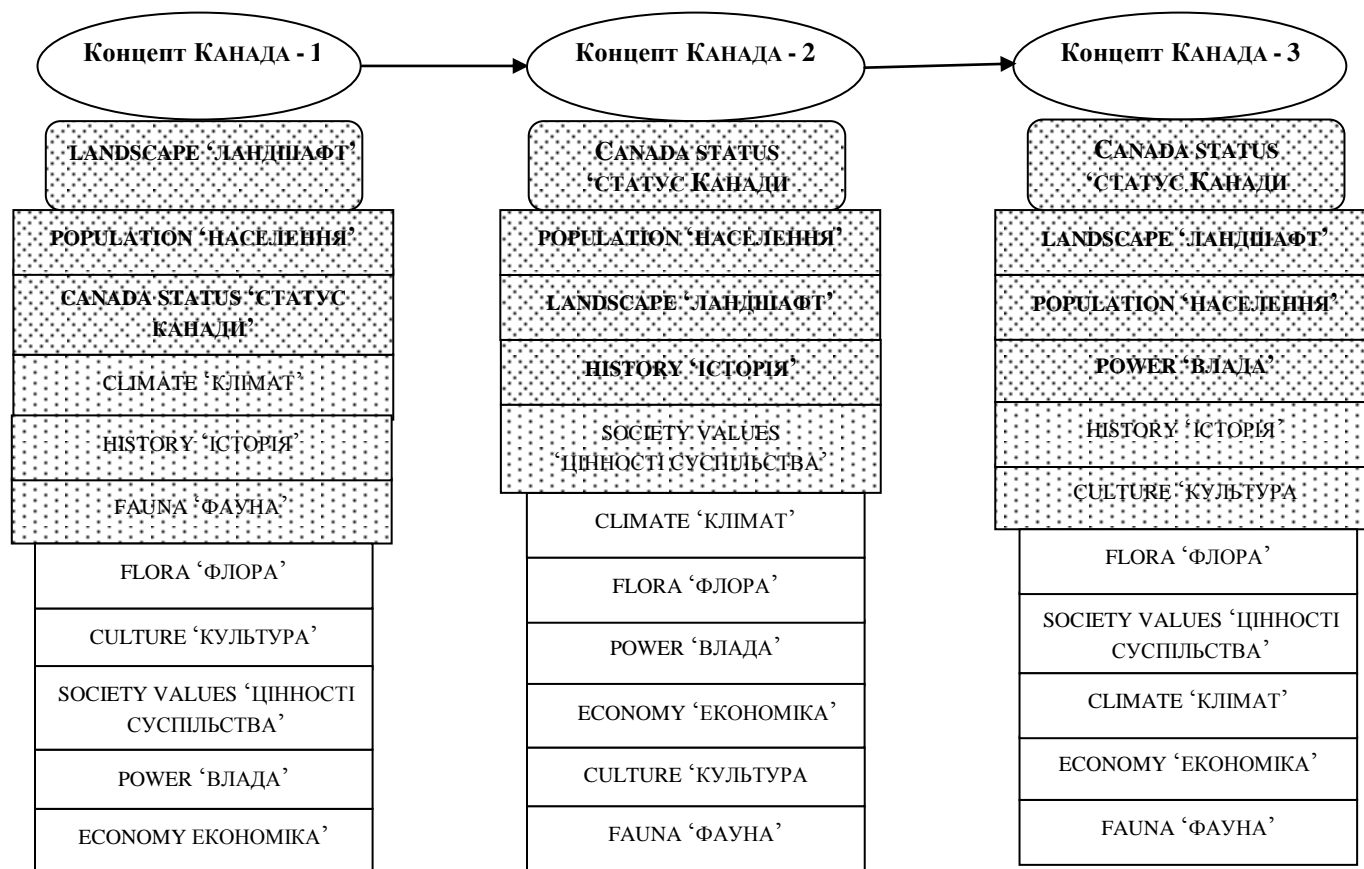

Рис 1. Діахронічне варіювання концептуальних ознак концепту КАНАДА в канадських англійськомовних віршованих текстах XVIII–XXI століть

У перший історичний період ієрархія в аранжуванні 11-ти ХК-слотів, побудована з урахуванням кількісних показників їх КР, виглядає так:

- ключовий ХК-слот (кількість його КР значно превалює над іншими ХК-слотами) – LANDSCAPE (64 ЗПН, 16,4%; 504 КР, 24,7%);
- домінантні ХК-слоти (кількість їх КР майже однакова) – POPULATION (97 ЗПН, 24,8%; 396 КР, 19,4%) і CANADA STATUS (68 ЗПН, 17,3%; 398 КР, 19,2%);
- пріоритетні ХК-слоти (кількість КР є меншою у порівнянні з домінантними, але досить репрезентативною) – CLIMATE (35 ЗПН, 8,9%; 189 КР, 9,2%), HISTORY (32 ЗПН, 8,2%; 152 КР, 7,4%) і FAUNA (32 ЗПН, 8,2%; 132 КР, 6,5%);
- периферійні ХК-слоти (кількість КР є незначною) – FLORA (14 ЗПН, 3,6%; 86 КР, 4,2%), CULTURE (23 ЗПН, 5,9%; 73 КР, 3,6%), SOCIETY VALUES (12 ЗПН, 3,1%; 53 КР, 2,6%), POWER (9 ЗПН, 2,3%; 45 КР, 2,2%), ECONOMY (5 ЗПН, 1,3%; 16 КР, 0,8%).

У результаті семного аналізу субстантивних і атрибутивних ЗПН як мовних репрезентантів 11-ти ХК-слотів з урахуванням ієрархії у їх аранжуванні стає можливим формулювання уявлення про Канаду у конденсованому вигляді: *Канада періоду європейської колонізації – територія з багатими природними ресурсами, місцевим населенням, яке відрізняється від європейських іммігрантів; політично залежні від метрополії колонії; територія з суровим кліматом, яка стала місцем воєнної боротьби європейських метрополій; місцевість із нехарактерною для європейських країн флорою і фауною; країна з несформованим суспільством, яке відрізняється своєю культурою, і недостатньо розвиненою економікою.*

У КАВТ другого періоду ієрархія в аранжуванні 11-ти ХК-слотів змінюється:

→ ключовим ХК-слотом стає CANADA STATUS (133 ЗПН, 27,9%; 1112 КР, 40,6%), кількість КР якого збільшується майже втричі у порівнянні з КАВТ першого періоду, де він був домінантним;

→ домінантними ХК-слотами є POPULATION (89 ЗПН, 18,6%; 370 КР, 13,5%), як і в КАВТ першого періоду, LANDSCAPE (65 ЗПН, 13,6%; 346 КР, 12,6%), який був також домінантним, і HISTORY (62 ЗПН, 13%; 346 КР, 12,6%), який був пріоритетним;

→ пріоритетним визначено ХК-слот SOCIETY VALUES (29 ЗПН, 6,1%; 204 КР, 7,5%), який у КАВТ першого періоду був периферійним;

→ периферійними, як і в КАВТ першого періоду, залишаються ХК-слоти FLORA (11 ЗПН, 2,3%; 61 КР, 2,2%), POWER (14 ЗПН, 2,9%; 58 КР, 2,1%), ECONOMY (10 ЗПН, 2,1%; 50 КР, 1,8%) і CULTURE (19 ЗПН, 3,9%; 46 КР, 1,7%). ХК-слоти CLIMATE (28 ЗПН, 5,9%; 99 КР, 3,6%) і FAUNA (17 ЗПН, 3,6%; 46 КР, 1,7%) у КАВТ цього періоду стали периферійними, перейшовши з групи пріоритетних.

У результаті семного аналізу субстантивних і атрибутивних ЗПН сформульовано таке уявлення про Канаду: *Канада періоду Конфедерації – підвладна Великій Британії багатонаціональна держава з багатими природними ресурсами, власною історією, сформованими суспільними ідеалами і цінностями; територія з суровим кліматом, характерною рослинністю; країна, чия політична система, економіка і культура формуються і швидко розвиваються; країна з характерною фауною.*

У КАВТ третього періоду ієрархія в аранжуванні 11-ти ХК-слотів є такою:

→ ключовим залишається ХК-слот CANADA STATUS (45 ЗПН, 17%; 348 КР, 32,8%), що свідчить про збереження концептуальних пріоритетів;

→ домінантними ХК-слотами, як і у КАВТ другого періоду, є LANDSCAPE (49 ЗПН, 18,6%; 132 КР, 12,5%) і POPULATION (35 ЗПН, 13,3%; 109 КР, 10,3%). До цієї групи належить також ХК-слот POWER (40 ЗПН, 15,2%; 101 КР, 9,5%), який був периферійним у КАВТ попередніх історичних періодів;

→ пріоритетними є ХК-слот HISTORY (22 ЗПН, 8,3%; 89 КР, 8,4%), який у КАВТ другого періоду був домінантним, і ХК-слот CULTURE (29 ЗПН, 10,9%; 77 КР, 7,3%), який у КАВТ двох попередніх періодів був периферійним;

→ ХК-слоти FLORA (3 ЗПН, 1,1%; 61 КР, 5,8%), SOCIETY VALUES (18 ЗПН, 6,8%; 57 КР, 5,4%), CLIMATE (14 ЗПН, 5,3%; 49 КР, 4,6%), ECONOMY (6 ЗПН, 2,3%; 28 КР, 2,6%), FAUNA (3 ЗПН, 1,1%; 9 КР, 0,8%) у КАВТ останнього періоду є периферійними.

У результаті семного аналізу субстантивних і атрибутивних ЗПН сформульовано таке уявлення про Канаду: *Канада періоду незалежності – самостійна держава з багатими, але забрудненими природними ресурсами, з мультинаціональним населенням, яке отримало право обирати представників державної влади, має спільне історичне минуле, своєрідну культуру; країна з характерною рослинністю; суспільство, в якому сформувалися власні цінності та ідеали; країна, територія якої характеризується неоднорідним кліматом; економічно розвинена країна з характерною фауною.*

Образний складник концепту КАНАДА, який представлено як набір 72-х концептуальних метафор (далі КМ), структурує образно-ціннісне сприйняття канадськими англійськомовними поетами історичного розвитку Канади як держави, особистісний погляд поетів на естетичні ідеали й цінності, укорінені у канадському англійськомовному суспільстві XVIII–XXI ст.

Спектр мети сконструйованих КМ визначають 3 концептуальні сфери джерела – «об'єкт неживої природи», «жива істота», «абстрактне явище». Реконструкція концептів-корелятивів у складі КМ трьох періодів уможливила відтворення уявлення канадських англійськомовних поетів про Канаду на різних етапах її становлення.

Три КМ – CANADA IS A THING, CANADA IS A HUMAN BEING, CANADA IS BEAUTY – є інваріантними для усіх історичних періодів. Діахронічно інваріантними для КАВТ першого і другого періодів є 10 КМ: CANADA IS A PRECIOUS THING, CANADA IS A HAPPY HUMAN BEING, CANADA IS A CHILD, CANADA IS A NEWBORN CHILD, CANADA IS A BRITAIN'S CHILD, CANADA IS A MOTHER, CANADA IS WEALTH, CANADA IS FREEDOM, CANADA IS WONDER, CANADA IS STRIFE. КМ CANADA IS A CONTAINER – інваріантна для КАВТ першого і третього періодів, КМ CANADA IS A FAMILY – для другого і третього періодів.

На основі осмислення 17-ти КМ, реконструйованих у КАВТ періоду європейської колонізації Канади, найпродуктивнішою з яких є CANADA IS A CHILD, розкрито авторське уявлення про канадську державу як *молоду, слабку, беззахисну* (CANADA IS A CHILD, CANADA IS A NEWBORN CHILD), *але турботливу* (CANADA IS A MOTHER) *істоту* (CANADA IS A HUMAN BEING), *яка потребує опіки і підтримки з боку батьків* (CANADA IS A BRITAIN'S CHILD, CANADA IS A BRITAIN'S STURDY CHILD), *оскільки має певні труднощі* (CANADA IS SOLITUDE, CANADA IS DANGER, CANADA IS STRIFE); як *осередок* (CANADA IS A CONTAINER) *свободи* (CANADA IS FREEDOM), *краси* (CANADA IS BEAUTY, CANADA IS WONDER), *щастя* (CANADA IS A HAPPY HUMAN BEING) і *багатства* (CANADA IS WEALTH, CANADA IS A THING, CANADA IS A PRECIOUS THING).

У КАВТ періоду Конфедерації у результаті осмислення 51-ї КМ, найпродуктивнішою з яких є CANADA IS A MOTHER, розкрито уявлення про Канаду як *турботливу* (CANADA IS A MOTHER), *велику* (CANADA IS A GIANT), *молоду* (CANADA IS A YOUNG HUMAN BEING, CANADA IS A WHELP), *емоційну* (CANADA IS AN EMOTIONAL HUMAN BEING) *істоту* (CANADA IS A HUMAN BEING, CANADA IS AN ANIMAL) *знатного походження* (CANADA IS A PEER) і *високого соціального статусу* (CANADA IS A QUEEN), *яка об'єднує* (CANADA IS A FAMILY) і *виховує чужих дітей* (CANADA IS A FOSTER MOTHER); *людину, яка є новонародженою* (CANADA IS A NEW-BORN CHILD), *слабкою* (CANADA IS A FEEBLE CHILD), *наймолодшою* (CANADA IS A LAST BORN CHILD) *серед братів і сестер* (CANADA IS A BROTHER / SISTER), *однак незалежною від батьків* (CANADA IS AN INDEPENDENT BRITAIN'S

CHILD) *дитиною* (CANADA IS A CHILD, CANADA IS A CHILD OF NATIONS, CANADA IS A FRANCE'S CHILD, CANADA IS A BRITAIN'S CHILD), *яка володіє* (CANADA IS AN OWNER, CANADA IS A SLAVEOWNER) *спадком* (CANADA IS AN INHERITOR, CANADA IS AN INHERITOR OF BRITAIN); *як яскраву* (CANADA IS A STAR), *дорогоцінну річ* (CANADA IS A THING, CANADA IS A PRECIOUS THING), *прикрасу* (CANADA IS A GARLAND), *якою володіють* (CANADA IS PROPERTY), *яку успадковують* (CANADA IS HERITAGE) *або дарують* (CANADA IS A GIFT); *як диво* (CANADA IS WONDER), *найважливішу духовну цінність* (CANADA IS SOUL), *осередок краси* (CANADA IS BEAUTY), *безпеки* (CANADA IS SAFETY), *надійності* (CANADA IS SECURITY), *свободи* (CANADA IS FREEDOM), *задоволення* (CANADA IS PLEASURE), *надії* (CANADA IS HOPE), *справедливості* (CANADA IS JUSTICE), *рівноправ'я* (CANADA IS EQUALITY), *сили* (CANADA IS STRENGTH), *багатства* (CANADA IS WEALTH), *моральних, етичних норм і цінностей* (CANADA IS PATRIOTISM, CANADA IS HEROISM, CANADA IS PRIDE, CANADA IS DUTY, CANADA IS UNITY, CANADA IS GLORY), *у якому іноді трапляються труднощі* (CANADA IS PAIN), *які долаються* (CANADA IS STRIFE).

У результаті осмислення 21-ї КМ у КАВТ періоду незалежності, серед яких найпродуктивнішою є CANADA IS COMMODITY, Канада постає як *осередок спотворених моральних, етичних, духовних норм і цінностей* (CANADA IS COMMODITY, CANADA IS BRIBABILITY); *гарний* (CANADA IS BEAUTY), *але зіпсований* (CANADA IS A SPOILED THING), *брудний* (CANADA IS A DIRTY THING) *предмет* (CANADA IS A THING), *який однак залишається привабливим* (CANADA IS ENTICEMENT); *як осередок* (CANADA IS A CONTAINER) *бідності* (CANADA IS POVERTY), *фальшу* (CANADA IS THEATER, CANADA IS CIRCUS) *й загалом негативного досвіду* (CANADA IS DISUNITY, CANADA IS DEFEAT, CANADA IS SICKNESS); *як джерело* (CANADA IS RESOURCE) *небезпеки* (CANADA IS THREAT); *як переможець* (CANADA IS A WINNER), *сильна* (CANADA IS A STRONG HUMAN BEING), *але хвора* (CANADA IS AN ILL HUMAN BEING) *людина* (CANADA IS A HUMAN BEING), *яка об'єднує навколо себе інших* (CANADA IS A FAMILY).

ВИСНОВКИ

Історична динаміка лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА у КАВТ XVIII–XXI ст. досліджується у дисертації шляхом семантико-когнітивного аналізу засобів лексико-семантичної номінації концепту КАНАДА і його моделювання як двокомпонентного конструкту, історична варіативність якого є відображенням національно-культурного досвіду й індивідуально-авторського світосприйняття, зумовлених соціо- та етнокультурними традиціями в історії розвитку Канади.

У КАВТ трьох історичних періодів кількісні показники засобів лексико-семантичної номінації концепту КАНАДА варіюються. За тематичним спрямуванням серед засобів прямої номінації (субстантивної та атрибутивної) протягом першого періоду становлення канадської державності у КАВТ переважають групи номінативних одиниць, які характеризують природні умови на канадській території і умови життя населення на ній, протягом другого періоду – номінації, які відображають новий статус канадської держави і позначають її природні умови, суспільство, воєнно-політичну обстановку в і за межами країни, третього періоду – на позначення державної влади, суспільства і природи. Серед засобів образної номінації концепту КАНАДА у КАВТ першого періоду найбільш

поширеними є епітети, які, у більшості випадків, мають анімістичне спрямування, другого і третього періодів – антропоморфні або предметні метафори.

Моделювання концепту КАНАДА як двокомпонентного комплексного утворення уможливило реконструкцію національно-культурного знання про канадську державу, втіленого у чуттєво-поняттєвому складнику, який структуровано 11-ма художніми концептами-слотами, і специфіки поетичного осмислення канадської державності – в образному складнику концепту, який сформовано набором концептуальних метафор. Історична динаміка лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА як відображення змін соціально-історичних умов, культурних і морально-етичних пріоритетів канадського суспільства характерна для обох складників концепту КАНАДА і проявляється в аранжуванні і кількісних параметрах його інваріантних і діахронічно варіативних лінгвокогнітивних ознак у досліджуваних КАВТ.

Ключовим художнім концептом-слотом у КАВТ першого періоду є LANDSCAPE, другого і третього періодів – CANADA STATUS. Ієрархія інших художніх концептів-слотів (домінантних, пріоритетних і периферійних) також варіюється.

Діахронічно інваріантними концептуальними метафорами для КАВТ усіх історичних періодів є CANADA IS A THING, CANADA IS A HUMAN BEING, CANADA IS BEAUTY. Пріоритетною у КАВТ першого періоду визначено КМ CANADA IS A CHILD, другого – CANADA IS A MOTHER, третього – CANADA IS COMMODITY.

Перспективним видається застосування запропонованої у дисертації методики комплексного аналізу динаміки концепту КАНАДА у канадських англійськомовних віршованих текстах XVIII–XXI ст. у дослідженні концептуального змісту літературних творів інших родів і жанрів в історичній перспективі.

Основні положення дослідження викладено в одноосібних публікаціях автора:

а) статтях у наукових фахових виданнях України:

1. Приходько І.В. Субстантивні засоби прямої лексико-семантичної номінації держави в англомовній канадській поезії XVIII–XXI століття. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». 2017. Вип. 29. С. 137–142.
2. Приходько І.В. Роль порівняння у створенні образу держави в англомовній канадській поезії. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2017. Вип. 16. С. 413–417.
3. Приходько І.В. Історія як екстралінгвальний чинник формування образу держави в англомовній канадській поезії XVIII–XXI ст. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Серія «Філологічні науки». 2018. Вип. 164. С. 251–256.
4. Приходько І.В. Номінативне поле концепту КАНАДА в англійськомовних віршованих текстах XVIII–XXI ст. Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». 2018. Вип. 32. Т. 2. С. 97–99.
5. Приходько І.В. Поетичний текст як особлива форма комунікації (на матеріалі канадської англійськомовної поезії XVIII–XXI століть). Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2018. Т. 29 (68). № 1. С. 48–53.

6. Приходько І.В. Образний складник концепту КАНАДА в канадських англійськомовних віршованих текстах періоду європейської колонізації Канади. Закарпатські філологічні студії. 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 36–39.

б) статтях у зарубіжних фахових виданнях:

7. Приходько І.В. Історична динаміка концепту КАНАДА: почуттєво-поняттєвий складник (на матеріалі канадських англійськомовних віршованих текстів XVIII–XXI століть). East European Scientific Journal. Warsaw. Poland. №6 (34), 2018. Part 2. С. 35–42.

в) статтях у інших виданнях України:

8. Приходько І.В. Метафорична вербалізація образу держави в англійськомовній канадській поезії XVIII–XXI століття. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2017. №1. С. 75–79.

г) матеріалах і тезах доповідей на конференціях:

9. Приходько І.В. Проблема співвідношення категорій «художній концепт» та «художній образ». Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії: міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 жовтня 2016 р.; матеріали, Львів., 2016. С. 131–134.

10. Приходько І.В. Художній текст в аспекті концептуального аналізу. Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку: міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 січня 2017 р.; матеріали, Одеса, 2017. С. 83–87.

11. Приходько І.В. Тема становлення державності в англійськомовній канадській поезії. Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine: міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 квітня 2017 р.; матеріали, Люблін, 2017. С. 53–56.

12. Приходько І.В. Тропеїчна лексико-семантична номінація держави в англійськомовній канадській поезії XVIII–XXI ст. Комунікативний дискурс у полікультурному просторі: міжнар. міждисциплінарна наук.-практ. конф., 6–7 жовтня 2017 р.; матеріали, Миколаїв, 2017. С. 152–153.

13. Приходько І.В. Атрибутивна характеристика держави в англійськомовному канадському поетичному дискурсі XVIII–XXI ст. Збірник наукових праць за матеріалами I Всеукраїнської Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі: всеукр. наук. інтернет-конф., 17 листопада 2017 р.; матеріали, Суми, 2017. С. 410–414.

АНОТАЦІЯ

Приходько І. В. Динаміка концепту КАНАДА в поетичній картині світу (на матеріалі канадських англійськомовних віршованих текстів XVIII–XXI століть). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Херсонський державний університет, Херсон, 2018.

У дисертації розкрито особливості історичної динаміки лінгвокогнітивних ознак концепту КАНАДА у канадських англійськомовних віршованих текстах XVIII–XXI століть шляхом комплексного семантико-когнітивного аналізу засобів лексико-семантичної номінації. Дисертація виконана у річищі когнітивного й лінгвопоетичного

підходу до вивчення віршованих текстів, що сприяє виявленню специфіки національно-культурного й авторського знання, закодованого у канадських англійськомовних віршованих текстах, і визначенню тенденцій щодо його історичного варіювання під впливом історико-культурних подій і літературних напрямів і течій. Лексичні засоби об'єктивації концепту КАНАДА (прямі й образні), класифіковані за їх структурою, морфологічними, семантичними особливостями і тематикою, різнобічно характеризують фізико-географічні, територіальні, демографічні, суспільно-політичні, історико-культурні особливості канадської держави. Варіативність пріоритетних тематичних груп номінативних одиниць на позначення Канади на різних історичних етапах становлення державності демонструє вплив екстралінгвальних чинників на авторський вибір засобів лексико-семантичної номінації Канади. Історично-зумовлені трансформації структурних складників (чуттєво-поняттєвого й образного) концепту КАНАДА, виявленні у результаті встановлення його інваріантних і діахронічно варіативних лінгвокогнітивних ознак, проявляються у зміні ієрархічного аранжування художніх концептів-слотів чуттєво-поняттєвого складника і у варіативному наборі концептуальних метафор образного складника у трьох синхронних зрізах.

Ключові слова: концепт КАНАДА, динаміка, діахронічне варіювання, історичний інваріант, варіантні лінгвокогнітивні ознаки, чуттєво-поняттєвий складник, образний складник, лексико-семантичні засоби номінації концепту, художній концепт-слот, концептуальна метафора.

АННОТАЦІЯ

Приходько И.В. Динамика концепта Канада в поэтической картине мира (на материале канадских англоязычных стихотворных текстов XVIII–XXI веков). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Херсонский государственный университет Министерства образования и науки Украины, Херсон, 2018.

В диссертации раскрыты особенности исторической динамики лингвокогнитивных признаков концепта КАНАДА в канадских англоязычных стихотворных текстах XVIII–XXI веков путем комплексного семантико-когнитивного анализа средств лексико-семантической номинации. Диссертация выполнена в русле лингвокогнитивного и лингвопоэтического подходов к изучению стихотворных текстов, что способствует выявлению специфики национально-культурного и авторского знания, закодированного в канадских англоязычных стихотворных текстах, и определению тенденций его исторического варьирования под влиянием историко-культурных событий и литературных направлений и течений. Лексические средства объективации концепта КАНАДА (прямые и образные), классифицированные в соответствии с их структурой, морфологическими, семантическими особенностями и тематикой, разносторонне характеризуют физико-географические, территориальные, демографические, общественно-политические, историко-культурные особенности канадского государства. Вариативность пріоритетных тематических групп номінативных одиниць для обозначения Канады на разных исторических этапах

развития государственности демонстрирует влияние экстралингвистических факторов на авторский выбор средств лексико-семантической номинации Канады. Исторически-обусловленные трансформации структурных составляющих (чувственно-понятийного и образного) концепта КАНАДА, установленные в результате определения инвариантных и диахронически вариативных лингвокогнитивных признаков, проявляются в изменении иерархической аранжировки художественных концептов-слотов чувственно-понятийной составляющей и в вариативном наборе концептуальных метафор образной составляющей в трех синхронных срезах.

Ключевые слова: концепт КАНАДА, динамика, диахроническое варьирование, исторический инвариант, вариативные лингвокогнитивные признаки, чувственно-понятийная составляющая, образная составляющая, лексико-семантические средства номинации концепта, художественный концепт-слот, концептуальная метафора.

RESUME

Prykhodko I. V. Dynamics of CANADA concept in the poetic world picture (a case study of English-Canadian poetic texts of the XVIII–XXI centuries). – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Philology (PhD). Specialty 10.02.04 – Germanic Languages. – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, 2018.

The thesis focuses on the peculiarities of the historical dynamics of the linguistic and cognitive characteristics of CANADA concept in English-Canadian poetic texts of the XVIII–XXI centuries by a complex semantic and cognitive analysis of its lexical-semantic nomination means in the poetic texts analyzed. The thesis is carried out in accordance with cognitive and linguopoetic approaches to the investigation of poetic texts, that helps to study the specificity of national, cultural and authors' knowledge encoded in the English-Canadian poetic texts of the XVIII–XXI centuries, and to determine the tendencies of its historical variation under the influence of historic and cultural events and literary trends in Canada of this period. The lexical nomination means of CANADA concept (direct and figurative), classified according to their structural, morphological, semantic peculiarities and topically, variously characterize physical, geographical, territorial, demographic, social, political, historical and cultural peculiarities of the Canadian state. The variability of prior thematic groups of CANADA concept nominative units in different historical periods of the statehood formation shows the influence of the extralingual factors on the authors' selection of CANADA concept nomination means in English-Canadian poetic texts under study. Historically determined transformations of the structural components (sensory-notional and figurative) of CANADA concept, being a result of invariant and diachronically variable linguistic and cognitive concept characteristics, reveal themselves in alteration of the hierarchic arrangement of the concepts-slots of the sensory-notional component and in variability of the conceptual metaphors set of the figurative component in three time dimensions.

Key words: CANADA concept, dynamics, diachronic variations, historical invariant, variable linguistic and cognitive characteristics, sensory-notional component, figurative

component, lexical-semantic means of the concept nomination, literary concept-slot, conceptual metaphor.